

БЕЛЬОТО В СТАРИЯ ЗАВЕТ И В ДРЕВНА ГЪРЦИЯ

Мони Алмалех

XV-th EFSS, Sozopol, 2009
Бельото като дискурс (Underwear as discourse)

Бельото в Стария завет

Краткото споменаване на видовете лен в Стария завет се налага, защото според указанията в бельото на коените и на първосвещеника трябва да е направено от лен. Не е маловажно от кой вид лен е това бельо, тъй като между различните видове лен има различия.

**В библейски иврит има осем названия на
лен, висон, фин лен, ливан:**

**שֵׁשׁ [шеш]; חוֹר [худ]; בְּדִים [бадѝм]; פִּשְׁתִּים
[пиштѝм]; בּוּץ [буц]; סָדִין [садѝн]; אֵטוּן [ету̀н]; כְּתָנֶת
[кетòнет].**

В юдаизма върховният жрец и останалите левити, наричани коени, са инструктирани от Петокнижието какво трябва да обличат. Облеклото включва сакрално четирицветие, което се състои от синьо, червено, мораво и лен.

Ленът тип שֵׁשׁ [шеш] поставя ударение на синонимни вериги в мирозданието аритметика-геометрия-тригонометрия-бял цвят. Повечето изследователи посочват египетски произход на думата שֵׁשׁ [шеш] [Хурвиц, 1967], [Ейтан, 1925а], както и еквивалентност между שֵׁשׁ [шеш] и בּוּץ [буц] [Хурвиц, 1967].

Думата ששׁ [шеш] означава числителното *шест* и в библейски, и в съвременния иврит. В библейски иврит тя има още две значения — *лен, бял мрамор*. В този смисъл са малко странни всички мнения, че думата е непременно е заимствана от египетски. По-скоро Мойсей използва тази дума по мистични и магически причини.

С термина בּוּץ [буц] се назовава скъп, фин, бял лен, изработван в Египет. Според Гезениус, обаче, коренът на думата е семитски и навлиза в иврит чрез арамейски, а думата בּוּץ [буц] в по-ранните пластове на библейски иврит означавала сирийски фин лен (Езекил, 27:16 Сирия търгуваше с тебе поради многото ти изделия; даваше за стоките ти антракс и мораво, везано и висон, корали и рубини.), докато египетският фин лен бил назоваван с термина שֵׁשׁ [шеш].

[Гезениус, 1996, с.108]

בְּדִים [бадѝм]; בַּד [бад]; בָּד [вад]

Лексемата בְּדִים [бадѝм] / בַּד [бад] със значение *лен* за първи път се използва в Изход, 28:42, а с едно от своите значения – *върлини, пръти* – (три глави по-рано), в Изход, 25:13. За тази лексема няма спорове за нейния ивритски произход. Ранната ѝ поява сочи присъствието ѝ в библейски иврит от най-ранни времена.

Изход, 25:13

WTT Exodus 25:13 וְעָשִׂיתָ בְּהֵי עֵצֵי שִׁטִּים וְצָפִיתָ אֹתָם זָהָב:

“Estir” Изход, 25:13 Да направиш и **върлини** от ситимово дърво и да ги обковеш със злато,

Именно тази дума се използва в указанието в Изход, 28:42, което изисква евреите да имат ленени гащи, които да покриват голотата на тялото. Макар че изискването е да се обличат тези „ленени гащи“, когато мъжете влизат в скинията, то очевидно се е разпростряло и в ежедневието.

Мотивацията е, че ако нямат ленени гащи и не прикриват с тях своята голота пред земята, по която ходят — те си навличат грях, при това смъртен грях.

Изход, 28:42-43

WTT Exodus 28:42 וְעָשִׂהָ לָהֶם מִכְנָסֵי-בָד לְכִסּוֹת בֶּשֶׂר עֲרוּהָ
מִמַּתָּנִים וְעַד-יְרֵכֵים יִהְיוּ:

Библия, 1940 Да им направиш и **ленени гащи**, които да покриват голотата на тялото им; нека *покриват* бедрата им от кръста *надолу*; 43. и нека ги носят Аарон и синовете му, когато влизат в скинията за срещане, или когато пристъпват при олтара, за да служат в светото място, да не би да си навлекат грях та да умрат. *Това* да е за вечен закон за него и за потомството му подир него.

Библия, 1992 И направи им долна **ленена дреха**, за прикриване телесната им голота от кръста до пищелите, и да ги носят Аарон и синовете му, кога влизат в скинията на събранието, или пристъпят към жертвеника да служат в светилището, за да не навлекат (върху си) грях и да не умрат. *Това* (да бъде) вечна наредба за него и за потомството му подир него.

Така изискването към коените да носят *ленени гащи* означава “да съберат голотата на тялото си”, “за да служат в светото място, да не би да си навлекат грях та да умрат”.

От същия корен *Хаф-Нун-Самех* כָּנַס са думите *влизам, вход*, а в съвременния иврит и думите *паркинг* и *Кнесет* — Народното събрание, парламентът на Израел.

С оглед на по-нататъшното изложение е важно да се подчертае, наличието на вътрешна форма на думата **панталони в иврит — тя идва както от ‘събиране’ (на голотиите), така и от ‘влизам’, като мотивиращи семантични признаци. Така, **панталони** на иврит са нещо като „влизанки”.**

**От казаното за израза מְכַנְסֵי־בָד [михнасèй вад],
изглежда, че ленът בָד [вад] / בָד [бад] е свързан
със ‘събирането на телесното за сметка на
духовното’, докато ленът тип שֵׁשׁ [шеш] вкарва
ленената дреха на левитите в парадигмата ‘шест’
– ‘бял-мрамор’ – ‘лен’ и нейното
разпространение в земното, триизмерното
пространство.**

По-късно, по времето на началото на монархията (X век пр.н.е.), леньт בָּד [бад] става част от други елементи, при това важни, на оборудването на първосвещеника, например ленения ефод на Самуил:

1 Царства, 2:18

וְשָׂמוּאֵל מְשָׁרֵת אֶת־פָּנָיו יְהוָה נֶעַר חֲגוּר אֵפוֹד בָּד WTT 1 Samuel 2:18

“Estir” 1 Царства, 2:18 А Самуил слугуваше пред Господа, дете препасано с ленен ефод.

Лененият ефод е споменат при първосвещеника Самуил и при бясно танцуващия цар Давид. При Самуил ефодът е дефиниран с епитета „дете, препасано с ленен ефод”, а при цар Давид (2 Царства, 14:1) „Давид играеше пред Господа с всичката си сила; и Давид беше препасан с ленен ефод”. Около тази дефиниция на ефода се развива покъртващата история на Давид с Михала, дъщеря на Саул.

Няколко души, сред които А. Филипс, изказват становището, че „лененият ефод не трябва да се разбира като специално свещеническо облекло, а като къса долна дреха, характерна за децата” и, че „появата на публично място, облечен само в ленен ефод, не е нормална израилтянска практика за човек, действащ като коен.”
[Филипс, 1969, с. 487].

כְּתָנִית [кетòнет]; כְּתָנִיָּה [кутòнет]

Значение: 1) туника; бельо 1а) дълга, като дреха риза, обикновено от лен.

Има няколко примера, в които думата се използва със значението *дълга, като дреха риза*. Трябва да се посочи, че стандартната дума в иврит за *дреха* е כְּתָנִיָּה [вèгед].

**„Дрехата от кожи” на Адам и Ева (Битие, 3:21) е
кожено було-покривало и е пример за ранна
употреба на думата със значение *дреха*.**

Битие, 3:21

WTT Genesis 3:21 וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ
כְּתָנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם:

“Estir” Битие, 3:21 И Господ Бог направи кожени дрехи на Адама и на жена му и ги облече.

**Освен „кожени дрехи” כְּתָנוֹת עוֹר [катенòт op] се
срещат и словосъчетанията „шарена дрешка”
כְּתָנוֹת פְּסִים [кетòнет пасìм] и в „свещенически
одежди” כְּתָנוֹת כֹּהֲנִים [катенòт ко(x)анìм].**

Думата е част от направената с любов от Яков шарена дреха за Йосиф, за своя единадесети, любим син. В Битие, 37:3 думата е в единствено, а в другите две словосъчетания – в множествено число. Освен това, при всички словосъчетания става дума за смихут-форми от две съществителни имена.

Битие, 37:3

“Estir” А Израил обичаше Иосифа повече от всичките си чада, защото беше син на старостта му; и му беше направил шарена дрешка.

WTT Genesis 37:3 וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בָּנָיו
כִּי-בֶן-זָקֵנִים הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים:

Думата се среща също в Йов. Тук българските преводи използват лексемата *хитон*, за препредаване на כְּתֹנֶת [кутòнет]. А думата *хитон* е название на късия и дългия дорийски и йонийски *хитон*, бельото в Древна Гърция.

Йов 30:18

WTT Job 30:18 בְּרַב־כַּחַתְּפֵי יִתְחַפֵּשׂ לְבוּשִׁי כְּפִי

כְּתֹנֶתִי יֶאֱזָרְנִי:

Библия, 1940 Само с голямо усилие се променява дрехата ми; Тя ме стяга както яката на **хитона** ми.

Библия, 1992 С голяма мъка се съблича от мене дрехата ми; краищата на **МОЯ ХИТОН** ме стягат.

סָדִין [садін]

Думата סָדִין [садін] е използвана само веднъж в единствено (Притчи, 31) и три пъти в множествено число סָדִינִים [сединим] (Съдии, 14:12-13; Исаия, 3:23). TWOT дава две значения: 1) ленен халат; ленен плащ; 2) квадратно парче фин ленен плат, обличано върху външните дрехи, а за вкъщи и за през нощта аналог на нощница.

Коренът е Самех-Далет-Нун ׀דס, а глаголът ׀דַס [садàн] означава *изгубвам, да си изгубя дрехата.*

Очевидно е също така, че нощницата, все пак, не е аналог на бельото.

פְּשֵׁתִים [пиштìм]; אֵטוּן [етùn];
חֹר כַּרְפָּס [хур карпàс]

**Тези видове лен имат
употреби, които ги обвързват
с връхни дрехи или с ленено
платно.**

Бельото в Талмуда

- Талмудът коментира законите и правилата, формулирани в Стария завет.
- Аз ползвам първия англоезичен превод на Талмуда, направен през първата половина на XX век.
- В Талмуда не липсват коментари за бельото. Терминът за бельо в превода е с латинската по произход дума *туника*. Тя съответства на гръцкото *хитон*.

Ленът, тип [кутонет] е споменат само веднъж в
Талмуда в една игрословица:

“Равин Хизда също казва: Когато един учен си купи
ленено бельо, той трябва да го закупи от Нехар
Абба (според Obermeyer, с. 239 - канал в района на
Багдад) и да го пере (букв. да го избелва) на всеки
тридесет дни. Аз гарантирам, че това ще го
освободи от нуждата да купува друго за една
година. Какво означава **китонта** (бельо)? - **Кита наа**
(фин лен). Раши пояснява, че отговорът на този
въпрос е игра на думи: **Кита наа** означава „висше
общество“ – този, който носи **китонта** е член на
висшето общество - разбира се, това е игра на
думи.” (Mas. Shabbath 140b)

- В Талмуда се спори дали панталоните се обличат на голо или под тях трябва да има "туника", Yoma 23b, Yoma 32a, Sanhedrin 49b и др.
- Другото, за което се спори, е разликата между дрехите на първосвещеника и редовите коени, Yoma 12b и др.
 - При всяко положение терминът "туника" е дефиниран като ленена дреха, с която е неприлично да се ходи извън къщата, Shabbath 120a.

Шест пъти усукан лен

- В Талмуда е засегната една твърде любопитна тема – че туниката трябва да е лен, пресукан шест пъти, така както Мойсей, всъщност, е постановил чрез въвеждането на термина [шеш] Yoma 35b. Това е казано и по повод на друга тема – може ли публично да се служи по “туника”. Ако тя е от шест пъти пресукан конец, тя не е прозрачна:

- “Казват за рав Елиезер бен Харшом, че майка му направила туника на стойност двадесет хиляди минй, а неговите братя, свещениците, не могат да го тормозят, че когато я слагал на служба изглеждал като гол. Но как може да бъде прозрачна, нали Господарят казва, че нишката на свещеническите одежди е шест пъти усукана?” Yoma 35b

6, 8, 12, 24 и 28 пъти усукана нишка на ленените свещенически артефакти

- “Нашите равини казват: всички неща, които са казани във връзка с думата [шеш], трябва да имат шест пъти усукан конец; ‘двойно’ означава осем пъти пресукани; робата на свещеника е с дванадесет пъти усукана нишка; завесата – 24 пъти усукана нишка; нагръдникът и престилката на първосвещеника – от 28 пъти пресукана нишка.” Yoma 71b

Това е една много интересна тема, в която мотивацията за броя на усукванията е подробна.

Коя дреха – изкупление от кой грех осигурява?

„Туниката осигурява изкупление при кръвопролитие
панталоните – при кръвосмешение
миртата – при арогантен ум и надменност
поясът / коланът – при греховни мисли или греховно сърце
нагръдникът – при грешки при официални решения
ефодът – при идолопоклонство
връхната дреха / робата – от клевети
златната плочка – от безсрамни, нагли постъпки
тамянът – от злословие.” Arachin 16a

Вижда се, че става дума за облеклото на първосвещеника, като
и тук има различни мнения. Мотивацията е в текстове от
Стария завет и от практическия опит.

Бельото в Древна Гърция

Данните за Древна Гърция са от:

- Abrachams, E. *Ancient Greek Dress. A study of the costumes worn in Ancient Greece, from Pre-hellenic times to the Hellenistic age.* London. John Murray, Albemarle street, W., 1908. - In: *Ancient Greek Dress.* Argonaut Publishers Inc., Chicago, 1964.
- Evans, Maria. *Chapters on Greek Dress.* — In: *Ancient Greek Dress. Ancient Greek Dress.* Argonaut Publishers Inc., Chicago, 1964.

Авторите посочват, че бельо, или дреха, носена само вкъщи, се нарича *хитон χιτών*.

Хитонът е в две разновидности – Дорийски и Йонийски. Дорийският е по-древен и има по-скромен вид. Същността на Дорийския начин на обличане е простотата и леснотата. Йонийският е по-нова версия, и се смята за по-луксозен, с повече допълнителни аксесоари.

- Богатият и широк Йониски хитон е обличан по характерния си начин в по-късни времена, но е демонстриран на рисунки на вази и по монументи от късния шести век и през пети век пр.н.е.; той може би е бил начин на обличане, свойствен за Изтока в Омирово време. Тези източни маниери и обичаи са непознати на автора на Омировите поеми. Четем за богати роби, изработвани от сидонските жени, които Парис донесъл от Сидон. [Evans, 1908, с. 38]

- Детайлите по приликите и разликите между Дорийския и Йонийския хитон са интересни, но още по интересна е етимологията на термина *хитон*.
- Всички специалисти отдават предпочитание на мнението на Студнийецка [von F. Studniezka, 1886], според което *χιτών* произхожда от ивритското Kuttonet, Kethoneth или халдейското / арамейското Kittuûn. [Еванс, 1964, с. 15; 60; Абрахамс, 1964, с. 19]. С една дума, това е познатият ни вече лен тип- [кетонет].

- Това мнение е общоприето, но звучи странно, защото излиза, че историята на думата сочи, навярно, заимстване и на самата дреха.
- Другият важен момент е, че терминът в общия случай сочи, че материалът на *хитона* е лен, а не вълна.
 - Третият важен момент е, че при древногръцкия хитон авторите никога не говорят, както в Библията, че дрехата "събира голотата на тялото" – на мъже или жени.

Впрочем *хитон* или [кетонет] се предава често с латинската дума *туника*.

Тук е мястото да напомня, че терминът **מְכַנְסֵי־בָד** [михнасèй вад] от Изход, 28:42 и др. се състои от *лен* **בָד** [вад] и *панталони, гащи* **מְכַנְסֵי־בָד** [михнасàйм], а коренът на **מְכַנְסֵי־בָד** [михнасàйм] съдържа и думи като *влизам* и *събирам, събрание, събиране*.

В езиковата картина на иврит панталони съдържа и ‘събиране’, и ‘влизам’, като мотивиращи семантични признаци. Така, панталони на иврит са нещо като „влизанки”, които „събират” (голотите). Терминът **χιτών съдържа информация, че бельото, поне първоначално, е било от лен, но не и ивритската логика „влизанки”, които „събират” (голотите).**

- Данните от проучването на тесните специалисти върху предисторическия период, Омир и археологическите артефакти сочат, че “покриване на голотиите” не се споменава никъде. Следователно за предисторическия и елинистичния *хитон* не е типично да прикрива, събира “голотите”. Това личи и от кройките-схеми на *хитона*, съдържащи едно парче плат. Има “отворен” и “затворен” вариант на *хитона*.

Дорийски ХИТОН

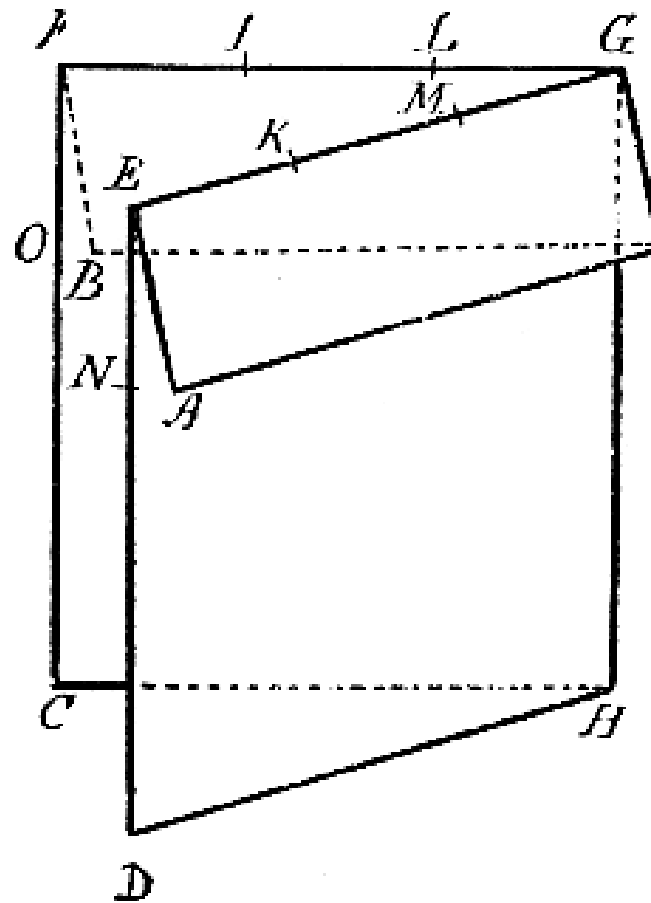

Fig. 8.—Scheme of the
Dorian Chiton.

“Затворен” Дорийски хитон

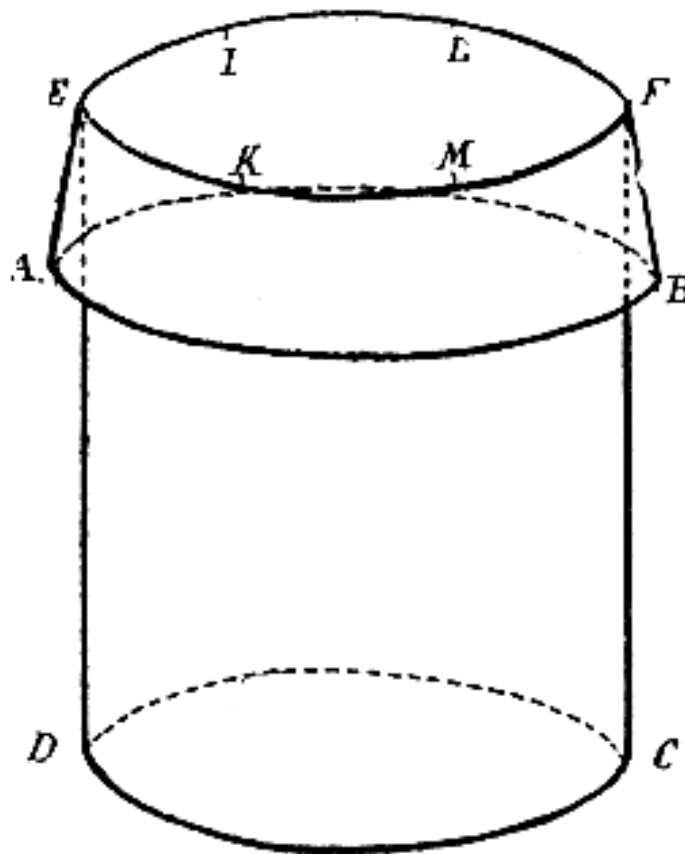

Fig. 14.—Scheme of the closed Dorian Chiton.

Изглед на "затворен" Дорийски хитон

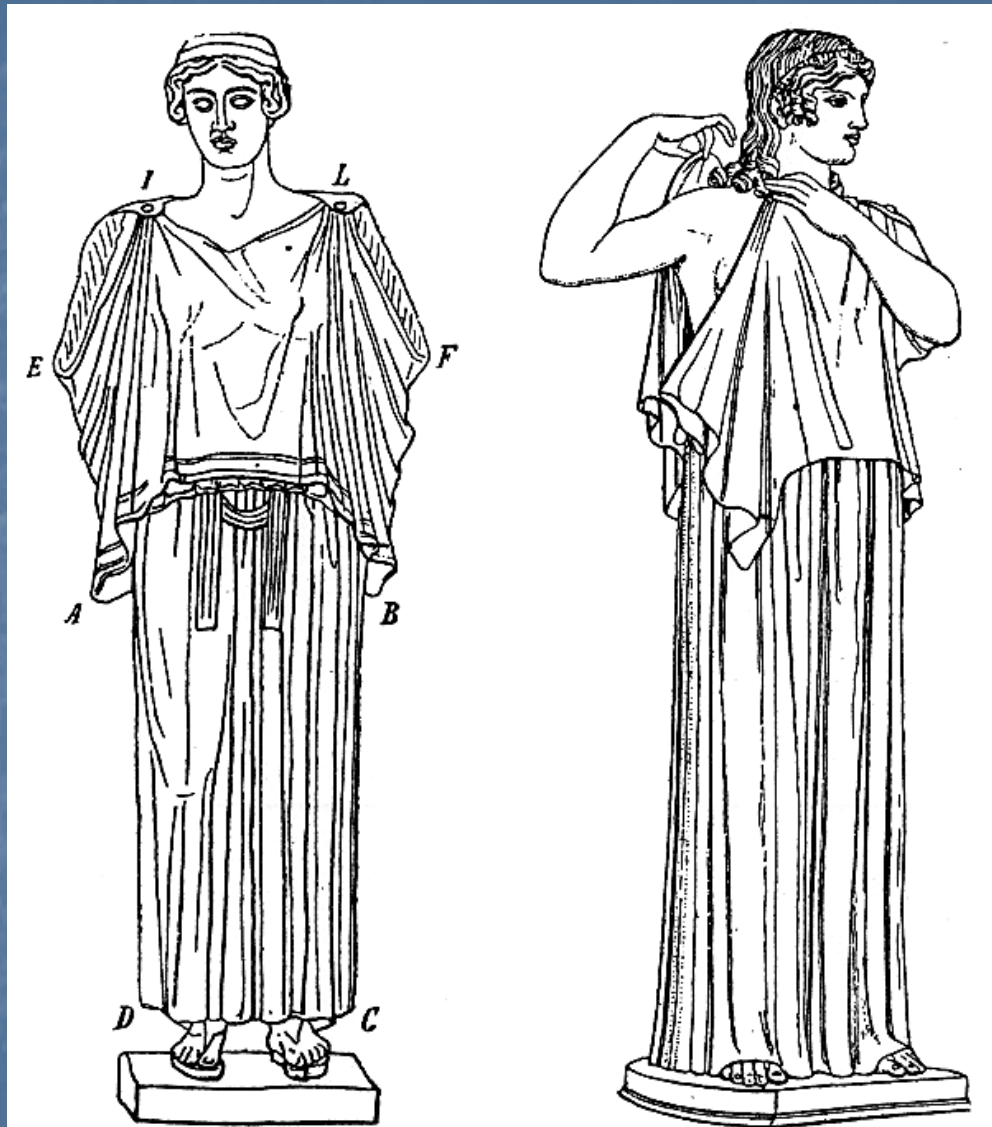

Fig. 15.—Girl wearing the closed Dorian Chiton.

Fig. 16.—Girl putting on partially closed Dorian Chiton. Naples Museum.

Изглед на "отворен" Дорийски хитон

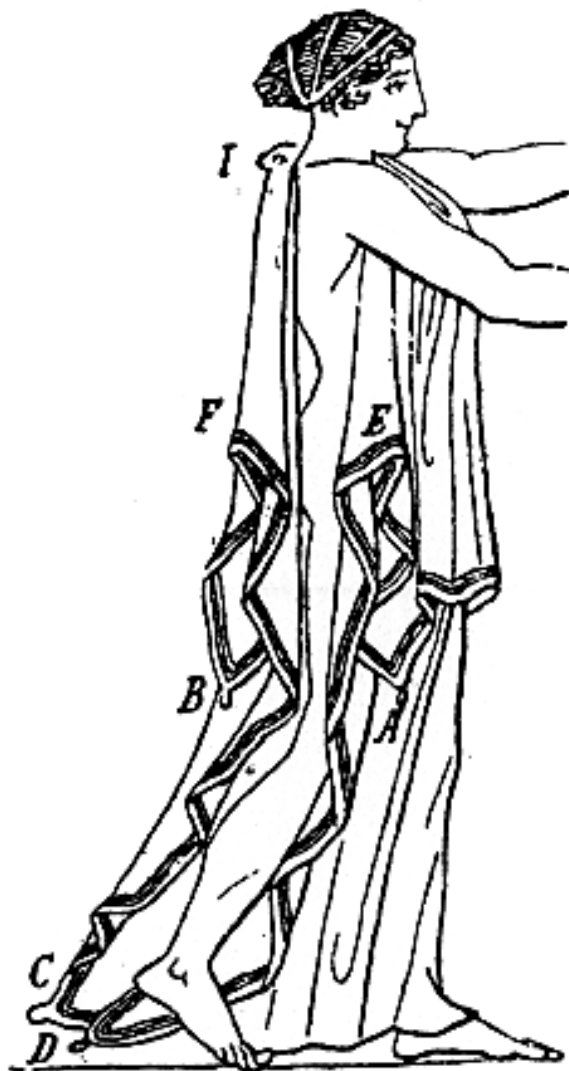

Fig. 12.—Dress open at the side.

Fig. 13.—Dress open at the side.

“Пеплос” е атинска вариация на тема *хитон*

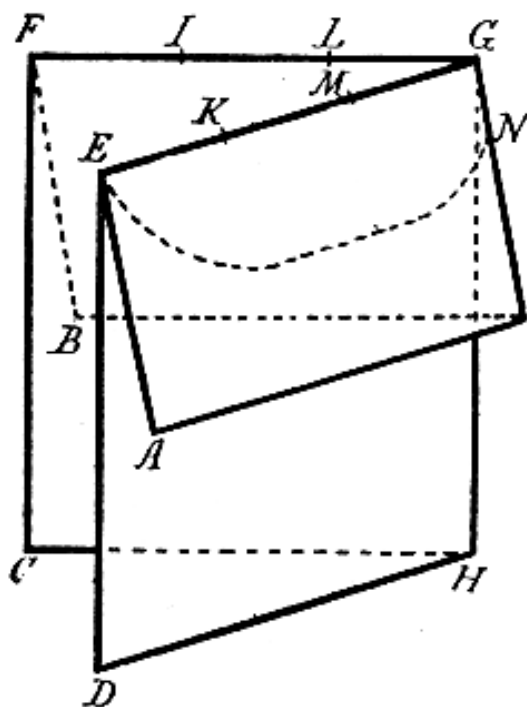

Fig. 20.—Scheme of the “Peplos of Athena.”

Fig. 21.—From the Varvakeion Statuette. Athens.

Йонийски ХИТОН

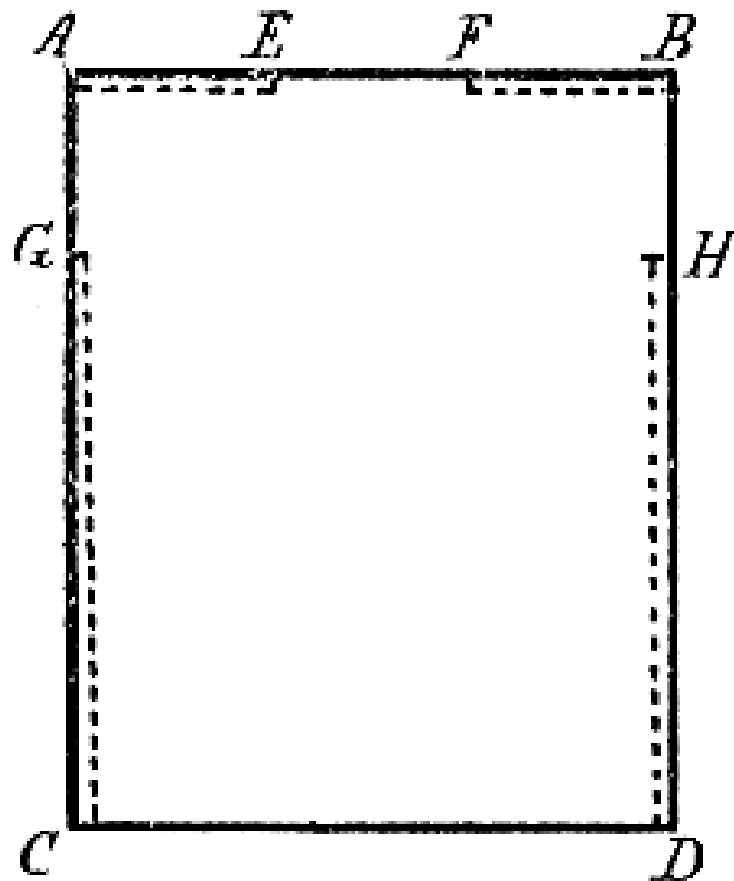

Fig. 26.—Scheme of the
Ionian Chiton.

Fig. 27.—Women wearing the Ionian Chiton. From a Vase Painting.

- Схемите и поясненията на авторките показват, че продупчването, пришиването, прикрепянето с игли и с прародителите на безопасната игла се извършват в / около раменете, врата и ръцете, но не и през слабините.
- Естетичността на древногръцкото облекло е класическа, но тази подробност остава забравена или неясна.

Благодаря за вниманието